

ons van die gevaarlijke dienaren des Satans'. In dit proza, waarvan de eerlijkheid de grootste verdienste lijkt, betekent emancipatie dus ook weer *juridische*, in casu constitutionele vrijheid. Het ging hier om het recht tot vereniging en vergadering, de vrijheid van onderwijs en het uitdrukkelijk onmogelijk maken van het recht van placet (GW van 1848, art. 180).

Kath. II (1842), 177 v. laat wederom zien hoe emancipatie werd beschouwd als hetgeen in 1795 gebeurde, maar volgens de auteur niet uitgebuit werd door factoren als vrees, gebrek aan bekwame mensen en overheersing van de niet-katholieke traditie. De op dat moment bijna ten einde gekomen 'halve eeuw van meerdere vrijheid' duidt de schrijver echter niet met emancipatie aan. De bekende brochure (1849) van J. W. Cramer, die de achterstand van de katholieken in (overheids) functies laakt, reserveert de term emancipatie voor hetgeen in de eerste staatsregeling (van 1798) werd vastgelegd. Ook W. J. F. Nuyens (in zijn artikel van 1880³³ gebruikt het woord emancipatie voor de eenmalige, eens en voor altijd juridisch vastgelegde beëindiging van de onvrijheid. *Kath.* XXIX (1856), 30 v. spreekt, in navolging van Engelse literatuur, over katholieke *beweging*, waar het de positie van de katholieken in de vaderlandse samenleving betreft. Het ontbreken van het woord emancipatie daarvoor blijft nog enige decennia voortduren. (Mocht ik me daarin vergissen, dan gaarne corrigerend bericht van de lezers!) Een specifieke bijdrage die vrije katholieken aan de maatschappij zouden kunnen leveren, wordt nog nergens ook maar enigszins concreet omschreven. Dezelfde Nuyens³⁴ meent dat het 'een kenmerkend teken van de volledige Emancipatie der Katholieken' is, dat zij de moed hadden tegen de viering van 'nationale' gedenkdagen als die van de verovering van Den Briel te protesteren!'

Aan het eind van de eeuw ontstaat de gewoonte om de geschiedenis van de katholieken in het Nederlandse vaderland een emancipatie-geschiedenis te noemen; bij mijn weten is de necrologie, gewijd aan J. A. Alberdingk Thijm in *De Maasbode* van 19 maart 1889, daarvan een eerste symptoom. Onderzocht dient te worden of daar aanwijsbare redenen voor zijn te geven. Hoe zeldzaam dit woord aanvankelijk nog werd gebruikt, blijkt uit de herdenking van het vijftigjarig bestaan van *De Tijd* (jubileumnummer 1 juli 1896), waarbij wel de vooruitgang in de strijd tegen 'vijanden van allerlei

33. Zie de bijdrage van Th. Clemens hiervóór.

34. In zijn *Geschiedenis van het Nederlandsche Volk* IV, 214.